

ՀԱՄԱՌՈՑ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԶՈՐ ԵՒ ՈՍՏԱՆ ԳՌԱՌԱՌՑ

(Հարուսակութիւն, տես թիւ 9)

Իսառնուրդ գիւղը որ Ննկղայ գետի եզերք և Շամիրամայ առուակին վրայ շինուած է Սառնի 20 տուն Վիւրդ և 2 տուն Հայ 1834 թուականէն յառաջ 43էն աւելի հայ բնակիչներ կային, իսկ 1834 թուականին քիւրդ պէյերու առ տնն նոյն կողմի բարբարոս Վիւրտերը զհայերն հալածելով, այժմ անոնք կը բնակին: Իւր բոլորտիքը ունի շատ մը ջուրեր և աղբիւրներ. իսկ իւր հիւսիսեկողմը քարանձառ մը կայ, որուն ներքեւէն կ'անցնի Ննկղայ գետը. գետին վրայ փայտաշէն կամուրջ մը կայ որուն տակէն Շամիրամայ առուակը անցնելով դէպի հիւսիս երթալով մինչեւ Վան քաղաքի դաշտավայրը կը հասնի. սոյն կամուրջին մօտ երկու ջուրերը իրար կը խառնուին. այս պատճառաւ է որ նոյն գիւղի անունն Խառնուրդ կ'ըսուի. իսկ գետը դէպի յարեւմուտ երթալով 6 ժամ հեռաւորութեամբ առանց ոգուտ մը ունենալով՝ Վարդպատրի բլրակի մօտ ծռվել կը թափի. Վիւղիս արեւմտեան կողմը քառասուն ջրաղացներ կան և ամեն մէկ տեղ առնելով Շամիրամայ առուագետէն կը դառնան. իսկ հարաւակողմը Հայոց եկեղեցի մը կայ կամարաշէն և սրբատաշ քարերէ շինուած յանուն սուրբ Վեորգայ, բայց այժմ այլազգիք իրենց աղօթատուն և մզկիթ ըրած են:

Այս գիւղէն մեկնեցանք և հասանք Քիշ անունով Հայոց գիւղը. ուր 33 Հայ տուն բնակիչ իւր մէջ կը պարուսնակէ. իւր դիմաց ընդարձակ է և գեղեցիկ, ունի ընդարձակ կամարաշէն եկեղեցի մը յանուն սուրբ Նիսիւս Թաթևայ կառուցուած, 40 կանգուն

բարձրութեամբ, 40 կանգուն լայնութեամբ, թակայն եկեղեցին անդարդ է:

Իւր արեւմտեան կողմը ունի գեղեցիկ բարեհամ շատ մը աղբիւրներ. այս աղբիւրներու շատութեամբ շամբալից ընակ մը կը կազմուի՝ որուն եզերքը այգիներով և ծառատունկով զարդարուած է. իսկ արեւելքէն սակաւ ինչ ընդ հարաւակողմը 3 մղոն տարածութեամբ գիւղիս սեպհական կալուած արգասաւոր ծրարի դաշտ մը կայ. մեծ առուակ մը արեւելքէն գալով գիւղիս եզերքէն անցնելով վերայ յիշեալ դաշտին մէջ կը թափուի. Վիշերը այս գիւղիս մէջ օթագայելով, առու լօտեան ժամը 1ին մեկնեցանք. Ղահասանք Ոջիսարանց անունով հայոց գիւղը, որ սուրբ Նիսիւսից նահաւտակութեան տեղն է. Պարսից քուրք վաճառի հասնելով ամենքն ալ ոչ խարի նման սրախողովող կ'ըսպանեն. որոյ պատճառաւ է և գիւղին անուանը Ոջիսարանց ըսուիլը ըստ աւանդութեան Ննակիչները ամենն ալ սնանկութեան եւ աղքատութեան մէջ կը տառապին. 1848 թուոյն Վան քաղաքացի Հայրապետ պէյ անուն երևելի անձը՝ այս գիւղը իւր շրջակայ հողերով միատեղ տէրութենէն ծախու առնելով իւր սեպհական կալուած ըրած է և մեծաշէն պարսն մըն ալ շինած է գեղեցիկ վանդակապատ և շատ մը սենեակներով զարդարուած:

Իսկ հիւսիսային կողմը փոքր բլրակ մը կայ, որ իւր գլուխը ունի մեծ եկեղեցւոյ մը աւերակը, որուն լայնութիւնն է 28 ոտնաչափ և փոքր մատուռ մը յանուն սրբոյ Նիսիւսից. Նիսիւսի թէ այս տեղը ճիշտ այն սրբոյ արեան կաթիլներով ոռոգուած է և իւրեանց մարմին այս տեղ անփոփուած են. իսկ արեւելեան կողմը ունի երկայնախառ դաշտ մը, որոյ տարածութիւնը մէկ ու

կէս ժամու ընդարձակութիւն ունի, և մեծ առուակի մը ջրով կ'ոռոգուի։ Ս'եկնեցանք այս գիւղէս գէպ ՚ի Նառուաճաշէն անուն գիւղը, որ լայնանիստ դաշտի մ' եղերք Վարազայ լեռներու շղթաներու ստորոտ գրուած է։ և ունի 35 տան չափ բնակիչ, որոնցմէ 15 տունը տաճկաց է, և մնացեալը հայոց։ Վաշտ մը այգիներով ու ծառատունկով պարգարուած, իւր հիւսիսա-կողմը ունի գաշտաձև լեռ մը, որուն հոգը բերրի և պտղաբեր է, և միանգամայն մարգագետինով ու աղբիւրներով զուարճատեսիլ։ Նոյն լեռը կը տարածուի մինչեւ ՚ի Վուռուպաշը ըսուած գիւղի սահմանը, որ Վարազայ լեռան հիւսիսային շղթաներու ըստորոտ Վասպուրականի Վան քաղաքի մեծ դաշտի եղերք կ'իջնայ Նառուղիս արևելակամը մեծ բլրակ մը կայ, գառաթան մօտ պարիսպով պարփակուած, որուն տարածութիւնը 113 քայլաչափէն աւելի է։ իւր մէջ ունի շատ մը աւերակներ երեք հարիւրէն աւելի սենեակներու։ Իսկ ամրոցի շրջապատած պարիսպը, որ 10 կանգունի չափ միայն ողջ մնացած է, իւր լայնութիւնն է 8 քայլ և 4 գլխափ, իսկ արեւմտեան կողմի ծայր բլրակին կայ քարաժայռ ըստ բաւականի բարձր անշեղ և կանգուն կեցած ուղղահայեցութեամբ դէպի երկինք։ իսկ ժայռաբարձի ստորոտը 300 կոփածոյ քարայրեր կան, որոնց լայնութիւնը և երկայնութիւնը միահաւասար առնելով 30 տոնայափ կը հասնին։ Վերոցի հիւսիսային կողմը ապառաժ քարէ փորուած սանդուխ մը կայ ահագին, որ ամրոցի գագաթէն դէպի ստորոտը գտնուած ձորակի մէջ կ'իջնայ, որ ինչպէս կ'երեւի՝ ջուր տանելու համար շինուած է։

(Շարունակելի)։

Ներկայ դարս իւր լուսաւորութեան հետ գեղեցիկ սկզբունք մի ըսկըսու տարածել, այսինքն հաստատել թէ՛ մարդուս բուն անուակաւունութիւնը իր վարուց, բարուց և լուսաւոր ու առաքինի ընթացից մէջն է, մինչդեռ քանի մի դար յառաջ, եւ նոյնպէս այժմեան յետագէմ ազգաց մէջ, ազնուականութիւնը տոհմական նութեան մէջ կը փնտռուէր։ Նոյն տոհմական ազնուականութեան հրապուրանքը այնչափ մեծ էր, որ շատ մարդիկ անխտիր՝ Թաթարի Սնդուղի, Սեմլուքի անուններ անգամ իրենց վերայ ուրախութեամբ կը բաղձային կրել, միայն թէ՛ ցեղական ազնուութեամբ անապարծելու իրաւունք մ' ունենային։ Չրխօսինք ուրիշ ազգաց համար, եթէ միայն մեր ազգակցաց ոմանց վրայ դարձնենք մեր նայուածքը, կը տեսնենք, որ շատերը Նիկի-Նայ կոչուելու համար այնչափ ճգունք չեն թափած, որչափ ազնիւ խան, ազնիւ Սէլեք, ազնիւ Պէյ մականուններու համար։ Նոյն պարագաները ամեն մարդ գիտէ, ուստի և երկարորէն պարզութեամբ չենք ուզեր։ Իսկ այսչափ միայն պիտի ըսենք, որ ինչպէս մեր մէջ նոյնպէս եւ շատ ազգաց մէջ, տոհմական ազնուութեան անապարծութեն շատ և շատ փնասակար հետեւանքներ ծագած են։ Որդին իր հօր կամ իր հաւուն ազնուականութեամբը պարծելով՝ լոկ պարագորդութեան մէջ անցուցած է իւր կեանքը, առանց մշակելու իւր մտաւոր և բարոյական կեանքը, որուն մէջ կը կայանայ ճշմարիտ ազնուականութիւնը։

Նոյսոր իսկ, ՚ի դարուց հետեւ մեր ազգին դրացի ազգ մ' ունինք, այսինքն Վրացիք, որոց մեծ մասը տոհմական